

פניני הרמז

יו"ל ע"י "קהילת הרמה" בירושלים עיה"ק תובכ"א
שע"י יוצאי ישיבה הרמה דלונדון יצ"ו

בנשיאות עט"ר מרן ראש הישיבה הגאון הגדול רבי אליקים שלעזינגער שליט"א

מפניני רבינו – וישב:

ויקרא יוסף את שם הבכור מנשה כי נשני אלקים את כל עמלי ואת כל בית אבי. (מא. נא.), במדרש עה"פ ויסר פרעה וכו': "אמר רבן שמעון בן גמליאל יוסף משלו נתנו לו פיו שלא נשק בעברה ועל פיך ישק כל עמי, גופו שלא נגע בעברה וילבש אתו בגדי שש, צוארו שלא הרכין לעברה וישם רבד הזהב על צוארו, ידיו שלא משמשו בעברה ויסר המלך את טבעתו מעל ידו ויתן אתה על יד יוסף, רגליו שלא פסעו בעברה כו' וירכב אתו במרכבת המשנה אשר לו, מחשבה שלא חשבה בעברה, תבא ותקרא חכמה" כו', ונראה שזה נכלל בפסוק "נפש עמל עמלה לו" (משלי טז. כו.), כל עמלו של אדם מה שמתגבר בעברה סוף דבר זוכה לנפשו וכי עבירה נקראת 'עמל' פני הקב"ה כמו שכתוב ולא ראה עמל בישראל, ולפי"ז 'נפש עמל' נקראת הנפש העמלה בעבירה להתגבר עליה.

והנה יוסף במצרים נתנסה בשני נסיונות, נתנסה בנסיון עבירה ונתנסה בנסיון גלות שנתרחק ממשפחת בית אביו, והנה על העבירה, הוא העמל הנזכר, כבר נתנחם ונשכח, כי נתנה לו הגדולה לפי מעשיו, אבל על נסיון הגלות טרם נתנחם, וזה כשנולד מנשה שהוא בחינת בית אביו, כמו שאמר יעקב אבינו ע"ה כראובן וכשמעון יהיו לי, אז נתנחם גם על זה, והוא שאמר בלידת מנשה כי נשני אלקים את כל עמלי ואת כל בית אבי.

(מתוך ספר בית אב עה"ת ח"א)

מפניני רבינו – חנוכה:

להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך. (נוסח על הניסים), איתא בפוסקים שיש לומר – כנוסחא דידן – להשכיחם 'תורתך' ולא 'מתורתך', ונראה הביאור, ד'מתורתך' משמעותו שכחה על חלק מהתורה בלבד, אמנם הבינו היוונים דכדי שישכיחו 'מחוקי רצונך', דהיינו אפילו על חלק מהמצוות, עליהם להשכיח 'תורתך', דהיינו כל התורה, אבל כל עוד ישאר לנו אפילו חלק מהתורה שהיא קיומנו, לא יצליחו להשכיח מאתנו אפילו חלק מהמצוות.

(מפי השמועה)

מאמר "כנגד פרי החג"

[מתוך ספר בית אב שיחות – נאמר בנר ה' דחנוכה שנת תשמ"ב לפ"ק]

החיצוניים להפטר מהם והולכים ומתמעטים עד שנשארו לבדם ישראל קוב"ה ואורייתא.

וכמו שהוא בעולם, כן הוא באדם עצמו שהוא עולם קטן כדאיתא בגמרא נדרים (דף לב:), עיר קטנה זה האדם עיי"ש. והאדם רוב עסקו בחיצוניות, טרוד בעניני עולמו וגם בעניני מעשיו הטובים, ורחמנא ליבא בעי הוא, תוך פנימיותו שיכוון לבו לשמים, ומרוב עסקיו גם במצוותיו שוכח את עיקרו לשים לבו על דרכיו להשיב לבו אל ד', רוב מעשינו הם בחינת 'מלומדה', וגם יראת שמים אפשר שתהיה מלומדה כמו שצווח הנביא (ישעיה כט. יג.) "ותהי יראתם אותי מצוות אגשים מלומדה", והולך ומבאר כיצד, "ויפתוהו בפיהם ולשונם יכזבו לו ולבם בל עמם", והרי פסוק זה על דור המדבר נאמר, ואנן מה נענה.

רואים אנו בימינו שאפשר להתלבש עם מנהג חסידות ולעשות מעשים לפי כל החומרות, והלב כולו בליעל מתאוה לריב ולרוע ולמרוד "לריב ומצה תצומו", מבקש היפך רצונו ית"ש שמוע מזבח טוב, ואילו היו באמת שמים לבם לדעת מה למעלה ממך וכו' ומה ד' מבקש מאתנו היינו רואים שהרבה מן הצדקות וחסידות שקר ולב לא נכון עמו.

וראיתי הערה נוראה, הרי לוט עשה חסד במסי"נ ממש, ואמרו ז"ל כי בתו היא שנהרגה על שנתנה פתה לעני, שכן היה חנוכו של בית לוט מביתו של אברהם שהורגל בו לעשות חסד עם הבריות, והרגל זה עד כדי מסי"נ הגיע, גם בתוך סדום שמר המצוות ומצה אכל, כמבואר בחז"ל, ועכ"ז הינ כולה דרך חיצוניות כי לא היה לבו של לוט עם הקב"ה כמש"כ ויסע לוט מקדם, הסיע עצמו אי אפשר לא באברהם ולא באלוקיו. נוראות להתבונן עד כמה כחה של חיצוניות מלומדה עד

בגמרא שבת (דף כא:): "והמהדרין מן המהדרין ב"ש אומרים יום ראשון מדליק שמנה מכאן ואילך פוחת והולך וב"ה אומרים יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך אמר עולא פליגי בה תרי אמוראי במערבא ר' יוסי בר אבין ור' יוסי בר זבידא חד אמר טעמא דב"ש כנגד ימים הנכנסין וטעמא דב"ה כנגד ימים היוצאין וחד אמר טעמא דב"ש כנגד פרי החג וטעמא דבית הלל דמעלין בקדש ואין מורידין" ע"כ, והנראה שגם ב"ה לא פליגי אעיקר סברת ב"ש שיש כאן ענין מיעוט משום פרי החג, אלא דסבי"ל שא"א לתקן המצוה בדרך זו משום הכלל שבידנו מעלין בקודש ואין מורידין, וצריך להתבונן בטעם זה של בית שמאי שסבי"ל שאפשר לדמות נר חנוכה לפרי החג להיות הולך וממעט דייקא?

הנה איתא בילקוט פרשת פנחס (רמז תשפב) בקרבן דיום השמיני: "אמר רבי אלכסנדר מישל למלך שבאת לו שמחה, כל שבעת ימי המשתה היה בנו של מלך טורח עם האורחים, וכיון שיצאו שבעת ימי המשתה אמר המלך לבנו יודע אני שכל שבעת ימי המשתה היית טורח עם האורחים עכשיו אני ואתה נשמח יום אחד ואיני מטריח עליך הרבה אלא טל תרנגול אחד ולטרא אחת של בשר, כך כל שבעת ימי החג ישראל עסוקין בקרבנותיהן של אומות העולם, דאמר רבי פינחס כל אותן שבעים פרים שהיו ישראל מקריבין בחג כנגד שבעים אמות שלא יצרה העולם מהן כו' וכיון שיצאו שבעת ימי החג אמר הקדוש ברוך הוא לישראל עכשיו אני ואתם נשמח יחד ואיני מטריח עליכם הרבה אלא פר אחד ואיל אחד כו' זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו אמר רבי אבין אין אנו יודעין במה לשמח אם ביום אם בהקדוש ברוך הוא, בא שלמה ופירש נגילה ונשמחה בך בך בתורתך בך בישועתך" ע"כ, הרי מבואר שענין פרי החג הולכים ומתמעטים כנגד

כדי מסי"נ! ולמדרגת האדם באמת אין חלק ונחלה בזה.

[מתכונן אני לפעמים בשעת הגבהת ס"ת, שרבים מבני הישיבה רצים ונדחפים להתקרב אל הס"ת (וכן נכון עפ"י השו"ע), אולם יש לי הרגשה כי הרבה פעמים ריצה זו חיצונית היא והלב נשאר על מקומו ואין זיק וקשר להתבוננות בכבוד התורה באמת, וספק אם האזינו ושמנו לב לגופה של קריאת התורה. כי לרוץ בחיצונית הוא דבר נקל, בפרט כשזה מלומדה, אבל הלב אינו נמשך עמה. ובפרט בדור עקבתא דמשיחא שאז הוא דור חיצוני כמש"כ בספרים הקדושים, אולי מוטב למעט בריצה ובמקום זה ישיב האדם אל לבו אימה ויראה לכבוד התורה. וראיתי בזה הגדרה קולעת בכתבי הגה"צ רבי ירוחם זצ"ל, ז"ל: האדם עצמו הוא פנימיותו, וכל תנועה ותנועה היא נגד פנימיות ובפרט שנוגע לחיצוניות הוא ענין הסתלקות האדם מעצמו ויוצא לחוץ ולזאת אין שיעור כי יכול לילך חוץ לעצמו עד אין שיעור עד שיאבד כל עצמו וישוטט בלי מקום ובלי מצב ואין לו בית אחיזה בלל והוא ענין אם אין אני לי מי לי היינו עצמותי עכלה"ק, והם דברים אמיתיים למה שנעשו לעינינו בדור הזה, ננסה להעמיד אדם באמצע ריצתו, אפילו בריצה של מצוה, ונשאל על מצב הלב, ונווכח כי בל עמו, והכלל, ככל שהנופך יותר גדול צריך יותר חיזוק והתבוננות בזה].

ואיתא בגמרא עירובין (דף יג:): "ת"ר שתי שנים ומחצה נחלקו ב"ש וב"ה הללו אומרים נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא והללו אומרים נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא עכשיו שנברא יפשפש במעשיו ואמרי לה ימשמש במעשיו". להבין קצת גמרא זו, נבין מתוך מה ששמעתי ציור אודות שני גדולי עולם, בניו של גאון הדור בעל דברי חיים - הצאנזער רב זצ"ל, הם היו הרבנים הגדולים, השינעווער והגורליצער, שהיו שניהם גאוני וצדיקי עולם ואנשי אמת מופלגים, כידוע, ובכל זאת שונים היו בדרכיהם, ואמרו הגדרה לשנויי הדרכים, אמרו על הגורליצער אילו היה רואה הר גדול של שקר ולמעלה נקודה אחת של אמת היה רץ לגובה ההר לתפוס את האמת, והשינעווער אילו היה רואה הר גדול של אמת ולמעלה נקודה אחת של שקר היה בורח מן ההר כמטחוי קשת.

ונראה שאפשר בזה לשים לב למה שנחלקו בגרא הנ"ל ב"ה אמרו הלא כ"כ יש בכחו של האדם לזכות בעוה"ז במע"ט ומוטב שנברא אע"פ שנמצא בעולם השקר וב"ש אמרו הלא העולם מלא שקר מוטב שלא נברא ולבסוף השתוו, דמוטב שלא נברא ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו, סו"ס הועמדנו בעל כרחנו על ההר הזה לפחות נברר האמת מן השקר, נדחה השקר ונאחזו באמת, וכמש"ב במסילת ישרים בשער הזהירות (פרק ג): "שיעלה לפניו זכרון כלל מעשיו וישקול אותם כמו כן במאזני המשקל הזה לראות מה יש בם מהרע למען ידחה אותו ומה מן הטוב להתמיד בו ולהתחזק בו כו' ודבר זה הודיעונו חכמינו זכרונם לברכה באמרם נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא כו' כי הנה הפשפוש במעשים הוא לחקור על כלל המעשים ולהתבונן בו כו' אך המשמוש היא החקירה אפילו במעשים הטובים עצמם" כו' עכ"ל.

היינו שמחוייבים אגו לבדוק ולמשמש גם במעשים טובים על פנימיותם, וגדר הברור בזה אמר הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל: "שהלב יעיד על אמיתותם", והוא שאנו מתחננים "וטהר לבנו לעבדך באמת", כי לעבודת ד' נחוצה טהרת הלב, ויש רמז לזה בתפלת על הנסים, "ופינו את היכלך וטהרו את מקדשיך והדליקו נרות בחצרות קדשיך", כדי להדליק נרות בחצרות קדש צריכים לטהר קודם את ההיכל והמקדש שמבפנים.

ונראה שאלה הן דברי ב"ש שאמרו פוחת והולך כנגד פרי החג, כי המנורה לעומת הקרבנות היא פנימית יותר וכמו שאמרו ז"ל שא"ל הקב"ה לאהרן שלך גדולה משלהם, וברמב"ן ריש פרשת בהעלותך, זה רומז לנרות חנוכה, אע"פ שבגופך הדלקת המנורה במעט שמן ופתילה היא פחותה ממעשה הקרבנות, בכ"ז היא נדלקת בפנים ההיכל והקרבנות בעזרה, והוא שדימו זה לפרי החג, לרמז כי כוון העליה והשלמות הוא בהרחקת החיצוני ומיעוטו להגיע לנקודת הלב, ומעין קרבנו של יום השמיני כדאיתא בילקוט הנ"ל שאמר הקב"ה פר אחד, אבל אני ואתה לבדנו.

וגם ב"ה ודאי מודים ליסוד הזה אלא שאמרו
ש"עפ"כ במעשה המצוה בפועל צריך ג"כ לקיים
מעלין בקודש, וכך ההלכה.

ובכל זאת העליה בקדש תלויה במידת
ההתמעטות כנגד פרי החג, עלינו להתקרב בפניית
לבבינו אל ד', כי פניה זו היא עצמות האדם
ויחודו לאן לבבו פונה, כי אמנם במעשים
החיצוניים מתדמים רוב בני אדם כי כולם
משתלבים ברקידה אחת ובשירה אחת, אבל
בהבעת פיהם "אנא עבדא דקודשא בריך הוא"
נפרדים הם זה מזה במידה שלבם אל ד'
ולעבודתו.

[שח לי מחנך אחד דבר - ובעיני הוא מעשה נורא -
כי סיפר הוא לתלמידו אודות מחאותיהם של יהודי
ירושלים, ואיך שהוכו ע"ד מסירות נפשם למחות
לכבוד שמו ית', והחניכים התווכחו עמו באמרם לא
יתכן שעשו זה לש"ש כי היום הכל עושים רק לשם
כבוד ופרסומת... אוי מה שעלתה בימינו, לא די שאין
להם שייכות ל"לשם שמים", אלא שלא יכולים
להבין ולהשיג שיש עוד יראי ד' באמת שמכוונים

לש"ש ונותנים גוים למכים לכבוד שמו ית'. וכמה
עלינו להודות לד' אשר בראנו לכבודו והבדילנו מן
הטועים לדעת כי רק זהו אשר ד' שואל מאתנו, ואם
כי בעולם שמסביבנו רחוקים כ"כ מזה, אנן בדידן
נעבוד בשלנו כי העיקר הוא מעט הזך, וימי חנוכה
מסוגלים לזה ביותר].

והעצות להתקרב ולהתחזק בזה, שמעתי מרבותי
בשנים, בראש ובראשונה אשר אמרו בגמרא
הנזכר "ועכשיו יפשפש וימשמש במעשיו" היינו
לימוד המוסר בעיון ובהתבוננות אשר בלתי זה אי
אפשי כלל, השנייה, קיום המצוות בכל הדקדוקים
בכירור ההלכה כראוי היטב, כי עצם המעשה
מצוה עלולה להיות חיצונית אבל ההקפדה בחוט
השערה על דקדוקה היא מעצמות יראת חטא
והוא שורש היראה שבלב, ועל כולם תפילה
לשפוך לב להתפלל בלב ונפשו, וכמו שכתב
הרבינו יונה (ברכות דף כב: מדפי הרי"ף): "פשוט גופך
מעל נפשך" היא הבריחה מן החיצון אל הפנימי,
וקרבת אלקים לי טוב. וכל העצות מועילים אם
הם קשורים לעמל התורה המטהרת לב האדם
ומכשרתו להיות חסיד.